

TRIAL
International

Novi stavovi Evropskog suda za ljudska prava kao putokaz za rješavanje pitanja naplate sudskih troškova od žrtava ratnih zločina u Bosni i Hercegovini

Evropski sud za ljudska prava je 06. septembra 2016. godine usvojio presudu ***Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske*** (ap.br. 72152/13) koja je postala pravosnažna 30. januara 2017. godine. U ovoj presudi Sud je utvrdio da je odluka koju su donijeli domaći sudovi, a prema kojoj su **aplikanti/podnositelji zahtjeva obavezani platiti troškove zastupanja države u parničnom postupku u kojem su tražili odštetu, u vezi s ubistvom njihovih roditelja u vrijeme rata, dovela do povrede njihovog prava na imovinu iz člana 1 Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava, kao i povrede prava na pristup sudu iz člana 6 stav 1 Konvencije.** Aplikantima je, pored toga, dosuđena pravična naknada u iznosu od 5.000 EUR na ime nematerijalne štete, 3.400 EUR na ime materijalne štete, i 3.000 EUR na ime troškova postupka.

Presuda je značajna u kontekstu gorućeg bosanskohercegovačkog, ali i regionalnog problema koji se sastoji u tome da pojedina pravobranilaštva **zahtijevaju od žrtava ratnih zločina** koje su pokrenule parnične postupke za naknadu štete **plaćanje visokih sudskih troškova, kao i da pojedini sudovi takvim zahtjevima udovoljavaju zbog odbijanja njihovih tužbenih zahtjeva primjenom zastarnih rokova** i primjene pravila da stranka koja izgubi spor treba, u pravilu da plati nastale troškove. Kao rezultat toga se protiv ovih građana, koji su u najvećem broju slučajeva svakako već na granici siromaštva, pokreću izvršni postupci, plijeni se njihova pokretna imovina, oduzima im se dio primanja, ukoliko ga uopšte imaju, čime se ove, već vulnerabilne osobe, retraumatiziraju uz veoma izražene posljedice po njihovo mentalno i fizičko stanje.

Tumačenje zahtjeva Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i **principi koje je u predmetu *Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske* u tom kontekstu definisao Evropski sud za ljudska prava se analogno mogu primijeniti i na predmete žrtava ratnih zločina u BiH.** Zbog preuzetih međunarodnih obaveza BiH i direktne primjene Evropske konvencije u našem pravnom sistemu, pozivanje na stavove iz ove presude je moguće i neophodno pred svim sudskim organima koji postupaju u ovakvim predmetima.

Bitno je napomenuti da, dok su stavovi Evropskog suda iz ove presude vezano za **opravdanost naplate sudskih troškova** relevantni za analognu problematiku u BiH, ostali stavovi koji se tiču utvrđivanja objektivne odgovornosti za naknadu štete to nisu, i stoga neće biti predmet ove analize. Naime, za razliku od bh. predmeta, u kojima je ključno,

sporno pitanje da li ima mjesta primjeni zastarnih rokova na objektivnu odgovornost entiteta za naknadu štete nastale u ratu, u ovom predmetu se sporno pitanje od kojeg je zavisio ishod spora, tj. dosuđivanje naknade štete, sastojalo u tome da li je do ubistva roditelja aplikantata došlo na teritoriji pod suverenitetom Hrvatske i da li se navedena djela mogu smatrati terorističkim činom.

U nastavku će biti iznesen kratak pregled činjenica predmeta, a potom i predstavljeni relevantni nalazi presude, kao i njihov značaj za situaciju u kojoj su se našle žrtve ratnih zločina u BiH.

1. Činjenice predmeta Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske

Aplikanti su Alojz Cindrić i Katarina Bešlić, hrvatski državljani. Predmet se odnosi na ubijanje njihovih roditelja 1992. godine, za vrijeme rata u Hrvatskoj. Građanska tužba aplikantata podnesena protiv Hrvatske za naknadu štete za ubistvo roditelja je prvobitno bila usvojena, ali je u žalbenom postupku odbijena u decembru 2009. godine, te im je naloženo da plate sudske troškove koji su nastali za pravobranilaštvo države Hrvatske. Ovu presudu je potvrdio Vrhovni sud Republike Hrvatske u junu 2012. godine.

U februaru 2013. godine aplikanti su podnijeli ustavnu tužbu, tvrdeći da je u velikom broju ranijih odluka Vrhovnog suda priznato pravo na naknadu štete zbog smrti nastale za vrijeme Domovinskog rata u Hrvatskoj. Nakon što je njihova ustavna žalba odbijena u maju 2013. godine obratili su se Evropskom sudu za ljudska prava.

Kao što je prethodno navedeno, Evropski sud je utvrdio da nalaganje aplikantima da snose sve troškove zastupanja države u konkretnom postupku predstavlja za njih nesrazmjeran teret u smislu da im je povrijeđeno pravo na imovinu iz člana 1 Protokola broj 1. uz Konvenciju, kao i da predstavlja i nesrazmjerno ograničenje aplikantovog prava na pristup sudu iz člana 6 Konvencije.

Pri donošenju ovakve odluke, Evropski sud je vodio računa o sljedeća tri ključna faktora¹:

- 1. Nepostojanje jasnog stava sudske prakse po pitanju primjenjivog pravnog osnova za utvrđivanje odgovornosti za naknadu štete – Sud je tako,**

¹ Više detalja o tome slijede u nastavku teksta.

razmatrajući primjenu pravila da onaj ko izgubi spor mora da nadoknadi troškove, analizirao pitanje zašto su podnositelji zahtjeve izgubili spor, tj. da li je takav stav sudske prakse za njih bio predvidiv. Sud je utvrdio da je Vrhovni sud Hrvatske prihvatio da djela u pitanju, koja predstavljaju ratni zločin imaju određene sličnosti sa terorističkim činom, s kojim su aplikanti povezivali ubistvo njihovih roditelja zahtijevajući za to naknadu štete, da je definicija onoga što predstavlja teroristički akt, od čega je zavisio ishod spora, bila predmet tumačenja sudova i da to pitanje u relevantnom trenutku nije bilo razjašnjeno.

2. **Da je protivnik aplikanata sama država, koju zastupa pravobranilaštvo;**
3. **Finansijska situacija aplikanata** - da iznos troškova koje treba nadoknaditi nije bio neznatan u svjetlu finansijske situacije aplikanata;

1.1. Ocjena Suda u vezi sa navodima o povredi člana 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju – pravo na imovinu

Kako bi ispitao navodnu povredu člana 1 Protokola br. 1, Sud je morao, u skladu sa svojom uobičajenom praksom, prvo ispitati:

- da li je došlo do miješanja u pravo podnositelja zahtjeva na mirno uživanje njihovog vlasništva,
- je li miješanje bilo propisano zakonom,
- je li miješanje težilo legitimnom cilju i
- da li je miješanje bilo razmjerno legitimnom cilju kojemu se teži.

Sud je prvo utvrdio da nalog za podmirenje troškova zastupanja države u državnom budžetu **predstavlja miješanje u pravo podnositelja zahtjeva** na mirno uživanje njihovog imovine (tačka 92) i da je miješanje bilo **propisano zakonom** (tačka 93).

Sud je nadalje iznio mišljenje da se pravilo da „gubitnik plaća” samo po sebi ne može smatrati protivnim članu 1 Protokol br. 1. Ovo pravilo se, naime, sastoji u “izbjegavanju neopravdanog parničenja i nerazumno visokih troškova parničenja odvracanjem potencijalnih tužitelja od pokretanja neutemeljenih sporova ili podnošenja previsokih tužbenih zahtjeva bez snošenja posljedica. Sud stoga smatra da ova pravila kroz odvracanje od neutemeljenih parnica i preuveličanih troškova općenito teže legitimnom cilju osiguranja pravilnog djelovanja pravosudnog sustava i zaštite prava drugih” (tačka 96). Sud je stoga utvrdio da nalog za naknadu troškova u predmetu Cindrić i Bešlić kao takav **teži legitimnom cilju** (tačka 97)

Sud se, međutim, potom bavio pitanjem **da li su mjere kojima se prigovara bile razmjerne cilju kojem se teži**. Naime, “svako miješanje mora postići „pravednu ravnotežu” između zahtjeva od općeg interesa zajednice i zahtjeva za zaštitu temeljnih prava pojedinca”, zbog čega Sud procjenjujući usklađenost s članom 1 Protokola br. 1, “mora izvršiti sveukupno razmatranje raznih interesa koji su u pitanju” (tačka 98).

Evropski sud za ljudska prava je tom prilikom uzeo u obzir tri u gornjem tekstu pomenuta faktora.

1. Kao prvo, Sud je **ispitao kakav je stav sudske prakse bio u vrijeme kada su aplikanti podnijeli tužbu za naknadu štete**.

Tom prilikom je utvrdio da u to vrijeme, stav Vrhovnog suda Republike Hrvatske u pogledu pitanja šta to čini teroristički akt i šta čini štetu povezanu s ratom, od kojeg je zavisila odluka o naknadi štete, „nije bio posve jasan“, te je postojalo nekoliko presuda „u kojima je utvrđena odgovornost države za štetu uzrokovanu ubistvima za vrijeme Domovinskog rata u Republici Hrvatskoj” (tačka 106.) Sud se dakle osvrnuo na to da je „definicija terorističkog akta podložna tumačenju sudova i u relevantnom razdoblju nije bila pojašnjena”, te da se i „Vrhovni sud Republike Hrvatske složio s time da u dotičnim djelima koja predstavljaju ratni zločin postoje određene sličnosti s terorističkim aktom”; (tačka 110).

Na osnovu tih činjenica, **Sud je utvrdio da „se ne može tvrditi da je tužba podnositelja zahtjeva protiv države bila lišena ikakvog sadržaja ili očigledno nerazumna**. Stajalište podnositelja zahtjeva da je šteta koja im je počinjena ubistvom njihovih roditelja obuhvaćena Zakonom o odgovornosti nije bilo nerazumno jer u to vrijeme podnositelji zahtjeva nisu mogli znati hoće li se ubojstvo njihovih roditelja smatrati terorističkim aktom ili ratnom štetom.” (tačka 107.)

2. Na drugom mjestu, Sud je ispitaio opravdanost ovih mjera u svjetlu činjenice koju smatra „naročito važnom“ (tačka 108), a to je: da je **suprotna strana u dotičnom postupku bila država Hrvatska, koju je zastupalo Državno odvjetništvo, tj. pravobranilaštvo**, i da su **nacionalni sudovi naložili podnositeljima zahtjeva da za zastupanje države plate iznos koji bi se dosudio suprotnoj strani na ime nagrade advokatu**.

Sud je **ocijenio da su aplikanti ispravno napomenuli kako “budući da se financira iz državnog proračuna, to odvjetništvo nije u istom položaju kao odvjetnik”**. Sud je pri tome takođe uzeo u obzir postojeću sudsku praksu, prema kojoj je „u usporedivoj

situaciji Vrhovni sud Republike Hrvatske već presudio da osiguravajuće društvo nema pravo na nadoknadu troškova odvjetničkog zastupanja u sporu koji se odnosi na tužbeni zahtjev za odštetu jer bi mu vlastiti zaposlenici mogli osigurati pravno zastupanje u tom postupku". (tačka 108.)

3. Najzad, **Sud je uzeo u obzir pojedinačnu finansijsku situaciju podnositelja zahtjeva.**

S obzirom na iznesene argumente aplikanta da bi iznos koji trebaju platiti imao značajan utjecaj na njihovo finansijsko stanje, uzimajući u obzir visinu zatraženog iznosa i njihovog mjesečnog dohotka, Sud je prihvatio „da plaćanje iznosa koji su naložili nacionalni sudovi u vezi s troškovima dotičnog postupka predstavlja teret za podnositelje zahtjeva.“ (tačka 109.), odnosno **da „iznos troškova koje treba nadoknaditi nije neznatan s obzirom na finansijsku situaciju podnositelja zahtjeva“** (tačka 110).

Uzimajući u obzir sve okolnosti ovog predmeta, Sud je utvrdio kako **odluka da podnositelji zahtjeva moraju platiti puni iznos troškova zastupanja države u dotičnom postupku predstavlja nerazmjerni teret za njih**, zbog čega je došlo do povrede člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju (tačke 110 i 111).

1.2. Ocjena Suda u vezi sa navodima o povredi člana 6 Konvencije – pravo na pristup sudu

U vezi sa ocjenom pitanja povrede člana 6, odnosno prava na pristup sudu u konkretnom slučaju, Sud je prije svega istakao da pravo na pristup sudovima nije apsolutno, već može biti podvrgnuto ograničenjima. Istovremeno je, međutim, podvukao da „unatoč tome, primijenjena ograničenja ne smiju ograničiti pristup koji je pojedincu ostavljen na takav način ili u mjeri u kojoj bi bila narušena sama bit prava“. Nadalje, navedeno je da ograničenje prava na pristup sudu neće biti spojivo s članom 6 stavom 1 ako se njime ne nastoji ostvariti legitiman cilj i ako ne postoji razuman odnos razmjernosti upotrebljenih sredstva i cilja koji se nastoji postići (tačka 117).

Sud je ponovio da bi „izricanje znatnog finansijskog tereta nakon zaključenja postupka, poput naloga za plaćanje nagrada za zastupanje države prema pravilu „gubitnik plaća“ uistinu moglo predstavljati ograničenje prava na sud“ (tačka 118 i 119).

Sud je nadalje, na tragu rezonovanja u vezi sa ispitivanjem povrede prava na imovinu prihvatio da „pravilo da „gubitnik plaća“ teži legitimnom cilju osiguravanja pravilnog

djelovanja pravosudnog sistema i zaštite prava drugih kroz odvrćanje od neutemeljenih parnica i preuveličanih troškova (tačka 121).

Međutim, pozivajući se na svoje zaključke na osnovu člana 1 Protokola br. 1, **Sud je ponovo naglasio „da nalog podnositeljima zahtjeva da snose puni iznos troškova zastupanja države u dotičnom postupku predstavlja nesrazmjerno ograničenje prava podnositelja zahtjeva na pristup sudu“**, usljed čega je došlo do povrede člana 6 stava 1 Konvencije u pogledu prava podnositelja zahtjeva na pristup sudu (tačka 122 i 123).

2. Primjena standarda zaštite prava iz presude Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske na bh. kontekst

Argumenti koje je Evropski sud za ljudska prava iznio u kontekstu ispitivanja situacije u kojoj su se našli podnositelji zahtjeva g. Cindrić i gđa. Bešlić su relevantni i za mnoge žrtve ratnih zločina koje su u Bosni i Hercegovini presudama obavezane da nadoknade troškove parničnog postupka tuženom entitetu. Pri tome je uglavnom riječ o entitetu Republika Srpska, dok su pravobranilaštva entiteta Federacije BiH i države Bosne i Hercegovine u posljednje vrijeme takođe počeli zahtijevati naplatu njihovih troškova.

Primjenom tri ključna faktora koja je Evropski sud uzeo u razmatranje prilikom donošenja odluke o povredi prava aplikantata na bh. kontekst, dolazi se do zaključka da je identična odluka neophodna i u većini predmeta koji se tiču tužbenih zahtjeva žrtava ratnih zločina podnesenih protiv entiteta u cilju naknade pretrpljene štete.

1. S jedne strane, radi se u pravilu o veoma visokim, zatraženim iznosima naknade troškova, od po nekoliko hiljada maraka², koji su u pravilu znatno viši od mjesečnih primanja žrtava, pod uslovom da pojedini tužitelji-žrtve primanja uopšte i imaju. Dokaz da oni najčešće ne raspolažu sredstvima iz kojih bi oni mogli namiriti takve troškove jeste činjenica da se u javnosti često izvještava o provođenju izvršnog postupka na pokretnim sredstvima tužitelja-žrtava, pljenidbom njihovog namještaja i slično, usljed nedostatka drugih izvora naplate.

² Prema nekim navodima iz medija, ovi troškovi se kreću između 2.000 i 10.000 KM. Vidjeti, npr., članak „Sudovi od bivših logoraša u BiH traže hiljade eura“, Aljazeera Balkans, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/sudovi-od-bivsih-logorasa-u-bih-traze-hiljade-eura>, pristupljeno 28.02.2017. godine.

Time je jasno da je riječ o situaciji analognoj onoj ispitanoj u predmetnoj presudi – da u velikom broj slučajeva finansijska situacija tužitelja-žrtava jeste veoma nepovoljna. Samim tim su posrijedi identične okolnosti u kojima „plaćanje iznosa koji su naložili nacionalni sudovi u vezi s troškovima dotičnog postupka predstavlja teret za podnositelje zahtjeva“, odnosno da „iznos troškova koje treba nadoknaditi nije neznan s obzirom na finansijsku situaciju podnositelja zahtjeva“, kao i da odluka da tužitelji moraju platiti puni iznos troškova zastupanja entiteta u dotičnom postupku „predstavlja nerazmjern teret za njih“.

2. Nadalje, i u ovakvim predmetima se radi o činjenici da je suprotna strana uglavnom entitet, koju je zastupalo entitetsko pravobranilaštvo, i da nacionalni sudovi nalažu tužiteljima da za zastupanje entiteta plate iznos koji bi se dosudio suprotnoj strani na ime nagrade advokatu.

I u ovim predmetima se, shodno tome da zaključiti da budući da se ovo pravobranilaštvo finansira iz javnih budžeta, ono nije u istom položaju kao što su to advokati.

Pored toga, u Bosni i Hercegovini takođe postoji sličan stav sudske prakse na koji se osvrnuo i Evropski sud kada je riječ o Hrvatskoj, a to je da „osiguravajuće društvo nema pravo na nadoknadu troškova odvjetničkog zastupanja u sporu koji se odnosi na tužbeni zahtjev za odštetu jer bi mu vlastiti zaposlenici mogli osigurati pravno zastupanje u tom postupku“.

3. Najzad, i analiza stavova sudske prakse i pravne teorije relevantnih u momentu kada su žrtve ratnih zločina podnosile tužbe za naknadu štete, kao i u periodu od nekoliko prethodnih godina, ukazuje na to da je stav po pitanju primjene zastarnih rokova na ovakve zahtjeve u momentu podnošenja tužbi djelovao povoljan po ishod njihovih tužbi, a da je potom postao neujednačen unutar bh. pravosuđa, i da je pretrpio značajne izmjene u recentnom periodu. Izvjesno je da je u Bosni i Hercegovini po ovom pitanju uzrokovan visok stepen pravne neizvjesnosti i nesigurnosti koja je onemogućavala žrtve da anticipiraju konačan ishod odluke o njihovim tužbenim zahtjevima.

Tako je u periodu od 2007. do 2009. godine, kada je veliki broj žrtava podnio prve tužbe, još uvijek u pravnim krugovima bilo poznato mišljenje sudske prakse i teorije zauzeto i prije i nakon rata u našoj zemlji po pitanju primjene zastarnih rokova prema licima koja su na direktan ili indirektan način odgovorna za nastalu štetu. Prema takvim stavovima,

pitanje zastarjelosti zahtjeva za naknadu štete usmjerenog protiv entiteta po principu objektivne odgovornosti, koje će postati kamen spoticanja za pristup naknadi štete žrtvama ratnih zločina, nije trebalo biti toliko sporno koliko je to kasnije, drugačijim tumačenjem relevantnih odredbi, postalo.

Već na proširenoj opštoj sjednici bivšeg Vrhovnog suda Jugoslavije od 19. oktobra 1970. godine je, naime, usvojeno mišljenje prema kojem se duži rok zastarjelosti primjenjuje i kada se naknada štete zahtijeva od učinioca krivičnog djela, kao i kad se zahtijeva od drugog lica koje odgovara za štetu, mada nije učinilac krivičnog djela.³ U stručnoj literaturi⁴ se dalji razvoj ovog stava sumira kroz ocjenu da je nakon donošenja Zakona o obligacionim odnosima bivše SFRJ „većina teoretičara⁵ stala na stanovište da je time dilema otklonjena i da se pod tim pojmom podrazumijeva kako učinilac krivičnog djela, tako i lice koje odgovara za štetu koja je krivičnim djelom učinjena, mada sam nije učinilac tog djela“, kao i da je **kako prijeratna tako i poratna sudska praksa u našoj zemlji, prihvatila ovo mišljenje⁶.**

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je takođe u nekoliko svojih presuda bio slijedio ovakav stav⁷. Ustavni sud Srbije, kao sudska instanca koja je takođe imala priliku tumačiti identično pitanje o primjeni zajedničkog nasljeđa – identičnim odredbama Zakona o obligacionim odnosima, je zauzela stav⁸ koji se primjenjuje u sudskoj praksi, prema kojem zahtjev za naknadu štete prouzrokovane krivičnim djelom prema svakom odgovornom licu, a ne samo štetniku zastarijeva kada istekne vrijeme određeno za zastarjelost krivičnog gonjenja⁹.

Slijedeći opisane stavove, Vrhovni sud Federacije BiH je 24. oktobra 2011. godine je na sjednici Građanskog odjeljenja usvojio Zaključak¹⁰ u skladu s kojim se zastarni rok ne primjenjuje na slučaj objektivne odgovornosti za štetu, i na osnovu kojeg

³ Goran Nežirović, „Zastarijevanje potraživanja naknade štete prouzrokovane krivičnim djelom ratnog zločina“, Fondacija Centar za javno pravo, Sveske za javno pravo, br. 18, decembar 2014., str. 76.

⁴ *Idem.*

⁵ B. Blagojević/V. Krulj, Komentar Zakona o obligacionim odnosima, Beograd 1983, str. 1141.

⁶ VS BiH br. PŽ 404/85 od 30. 05. 1986, Bilten VS BiH br. 1986/4-14; VS BiH br. PŽ 186/88 od 30. 03. 1989, Bilten

VS BiH br. 1989/3-10; VS FBiH br. 070-0-Rev-09-000522 od 05. 04. 2010, Bilten VS FBiH 2010/1-39.

⁷ Vidjeti, npr., odluku AP-289/03 od 19.11.2004., tačka 29, 37,38; odluku AP-3223/06 od 17.03.2009.godine, tačka 29-30,

⁸ Ustavni sud Republike Srbije, Su broj: I – 400/1/ 3 – 11 od 14. jula 2011. godine.

⁹ Što u slučaju ratnih zločina znači da se zastarjelost ne primjenjuje.

¹⁰ Rješenje Vrhovnog suda Federacije BiH br. 68 0 P 001956 11 Rev od 15. 11. 2011.

stava su se u Federaciji Bosne i Hercegovine tužbeni zahtjevi žrtava rata godinama usvajali.

Pored navedenih stavova sudske prakse i teorije, **žrtve ratnih zločina su se uveliko oslanjale na međunarodne standarde zaštite ljudskih prava koji govore u prilog tome da zastarni rokovi ne bi trebali biti primjenjeni na njihove zahtjeve za naknadu štete.**¹¹

Do značajnog preokreta u stavu Ustavnog suda BiH je došlo u posljednje dvije godine, kada se iskristalisao njegov stav¹² drugačiji od prethodno zauzetog, što je za posljednicu imalo i promjenu stava Vrhovnog suda Federacije BiH, te odbijanje velikog broja tužbenih zahtjeva žrtava, koji su povrh toga obavezani da plate sudske troškove strogom primjenom pravila da onaj ko izgubi spor mora da snosi i takve posljedice pokretanja sudskog postupka.

Obzirom na sve navedeno, evidentno je da stav o primjeni zastarnih rokova na lica koja odgovaraju po principu objektivne odgovornosti, tj. entitete i državu, nije bio ujednačen, nije bio jasan, i još uvijek se čini nedovoljno razjašnjenim, obzirom na **česta previranja sudske prakse, i na činjenicu da iste odredbe Zakona o obligacionim odnosima jesu predmet različitog tumačenja od strane različitih pravosudnih institucija, i u različitim vremenskim periodima.** Čak štoviše, na osnovu u trenutku podnošenja tužbi dostupnih stavova sudske prakse, relevantnih međunarodnih standarda zaštite ljudskih prava, te stručne literature, žrtve su mogle imati legitiman razlog da vjeruju kako će konačan ishod ovih sporova biti pozitivan po njihove interese.

Stoga i u pogledu tužbenih zahtjeva žrtava ratnih zločina u BiH ne preostaje druga mogućnost nego da se utvrdi, kao što je to ocijenio Evropski sud u predmetnoj presudi, kako se ne može tvrditi da su tužbe žrtava ratnih zločina protiv entiteta i

¹¹ Vidjeti, npr., Generalni komentar br. 3 Komiteta UN-a protiv mučenja o implementaciji člana 14 Konvencije protiv mučenja i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, par. 40. i Osnovna načela i smjernice za ostvarivanje prava na pravni lijek i reparacije žrtava teških kršenja međunarodnog prava ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava – glava IV, tačke 5 i 6. Za detaljniji opis relevantnih međunarodnih standarda vidjeti: A. Hanušić, *Odštetni postupci bivših logoraša u Bosni i Hercegovini – prikaz neujednačene sudske prakse, postojećih pravnih dilema i relevantnih međunarodnih standarda*, dostupno na: <http://trial.ba/wp-content/uploads/2015/10/Od%C5%A1tetni-postupci-biv%C5%A1ih-logora%C5%A1a-u-Bosni-i-Hercegovini-%E2%80%93-prikaz-neujedna%C4%8Dene-sudske-prakse-postoje%C4%87ih-pravnih-dilema-i-relevantnih-me%C4%91unardnih-standarda.pdf>

¹² Vidjeti, npr., odluku Ustavnog suda BiH br. AP-4264/11 od 17.09.2014. godine.

države „bile lišene ikakvog sadržaja ili očigledno nerazumne“, i da u vrijeme podnošenja tužbe oni nisu mogli znati konačno tumačenje sudova po pitanju primjene zastarnih rokova.

Primjenom ocjene ova tri odlučujuća faktora i na kontekst podnesenih tužbi žrtava ratnih zločina u BiH za naknadu štete, dolazi se takođe do zaključka da bi obavezivanje većine njih na plaćanje nerazmjerno visokih iznosa troškova entitetu kojeg su tužili u situaciji neizvjesnosti o potencijalnom ishodu takvog spora dovelo do povrede njihovog prava na imovinu i prava na pristup sudu, zagarantovanih članom 1 Protokola br. 1 uz Evropsku konvenciju i članom 6 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Adrijana Hanušić Bećirović, Viša pravna savjetnica, TRIAL International